

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

”Man har ju sina värderingar hit och dit”
Attitydförändringar hos lärarstudenter i svenska som
andraspråk

Frida Siekkinen

Specialarbete, 15 hp
Svenska som andraspråk
Vt 2009
Handledare: Lena Rogström

Sammandrag

Läroarbilden har tidigare fått mycket kritik för att inte förbereda studenterna för den verklighet som väntar dem ute i skolorna, särskilt vad gäller den blandade elevgruppen med många elever med annan etnisk, kulturell och språklig bakgrund än svensk och svenska. Hur dessa elever blir bemötta i skolan är väsentligt för resultatet av deras skolgång och det visar sig att lärarnas attityder och förväntningar har stor påverkan för dessa elever.

I grundkursen för svenska som andraspråk för blivande lärare (LSI110) finns ett uttalat kursmål där studenternas egna värderingar och kultur ska synliggöras. Uppsatsen har sin grund i ovanstående kursmål och ämnar genom kvalitativa intervjuer undersöka om lärarstudenter som läst svenska som andraspråk upplever att deras attityder förändrats under studietiden i ämnet och på vilket sätt attityderna eventuellt förändrats.

Utifrån socialpsykologisk forskning definieras attitydbegreppet som bestående av en tanke-, en känslö- och en handlingskomponent vilka har använts som underlag för att fastställa informanternas upplevda attitydförändringar.

Resultatet som framkommer i undersökningen visar att studenterna främst upplever att deras attityder förändrats vad gäller deras tankar, men även deras känslor och handlingar har påverkats av svenska som andraspråksstudierna. Förändringen består främst utav en förstärkning av tidigare attityder samt en större förståelse och ödmjukhet gentemot andraspråkstalare och invandrare och därmed även starkare och mer positiva känslor till dessa och den situation de står inför i det svenska samhället. Informanterna har även i viss mån börjat handla annorlunda genom att numera stå upp för sina åsikter i större utsträckning än tidigare, se på andra TV program, ha ett större intresse för vissa nyheter samt politiskt genom att eventuellt påverka hur informanterna röstar i riksdagsvalet.

Några av slutsatserna som dras av resultatet i undersökningen är att svenska som andraspråksstudier i viss mån når det mål som står i kursplanen för LSI110 och att svenska som andraspråk möjligtvis ger studenterna den interkulturella kompetens som tidigare forskning menar är av vikt för verksamma lärare i den mångkulturella skolan som idag är ett faktum på många håll i Sverige.

Nyckelord: svenska som andraspråk, attityder, läroarbilden

Innehållsförteckning

1. Inledning och disposition.....	1
2. Syfte och forskningsfrågor	2
3. Metod och material	2
3.1 Urval.....	2
3.2 Förberedelser och genomförande.....	3
4. Teoretiskt ramverk.....	4
4.1 Definition av attityder	4
4.2 Attityders funktion	5
4.3 Förändringar av attityder.....	6
4.4 Fördomar	7
5. Forskningsbakgrund	8
5.1 Kompetens bland svenska som andraspråkslärare	8
5.2 Attityder i lärarutbildningen.....	9
5.3 Attityder i skolan.....	11
5.4 Verksamma lärares attityder	12
6. Resultat och analys	13
6.1 Attitydförändring	14
6.2. Den sekundära socialisationens roll.....	17
6.2.1 Utbildningen.....	17
6.2.2 Diskussionens betydelse.....	18
6.3 Tankeförändring.....	19
6.4 Känslöförändring	22
6.5 Handlingsförändring	23
6.6 Attityder i skola och utbildning	24
6.6.1 Kulturkontrastivt perspektiv i utbildningen	25
6.6.2 En skola för alla?.....	27
6.7 Sammanfattning	27
7. Slutdiskussion.....	28
Källförteckning	31
Bilaga 1 – Intervjuguide	33

1. Inledning och disposition

Som lärarstudent möter man ofta under utbildningens gång andra studenters åsikter och värderingar. Under första terminens studier i *Svenska som andraspråk för blivande lärare I* (LSI110) tyckte jag att mycket av fokus i undervisningen handlade just om att synliggöra och ventilera de värderingar vi själva som studenter hade och även de attityder som florerar i samhället i stort. Då de åsikter och attityder som kom upp under seminarierna och gruppdiskussionerna stundtals kunde skilja sig åt relativt mycket mellan studenterna inom kursen kom jag att bli intresserad av om utbildningen inte bara ventilerar, utan även förändrar, studenternas attityder.

Inom lärarutbildningen i svenska som andraspråk finns ett visst fokus på det jag upplevde under första terminens studier. I kursplanen för *Svenska som andraspråk för blivande lärare I* (hädanefter LSI110), som började gälla höstterminen 2008, står bland annat följande:

Delkursen skall även ge studenterna insikt i den egna kulturen, kunskaper om andra kulturer och vad som händer i mötet mellan dem. Dessutom belyses samspelet mellan etnicitet och identitet samt synliggör [sic] egna och andras attityder och värderingar.

Trots att kursplanen i LSI110 inte uttryckligen handlar om förändringar av attityder är det ändå ur både ett utbildnings- och samhällsmässigt perspektiv intressant att undersöka om blivande lärare efter studier i svenska som andraspråk upplever att studierna har bidragit till förändringar i deras attityder och även eventuellt vad förändringen består av. Lärare i svenska som andraspråk ska vid examen vara kompetenta att undervisa i ämnet svenska som andraspråk med allt vad detta innebär. Som lärare i svenska som andraspråk måste man vara beredd på att möta en elevgrupp vars kulturella bakgrund kan skilja sig från den ”typiskt svenska”. Läraren borde därmed instinktivt inte ha en negativ attityd grundad på fördomar gentemot de elever som undervisas.

Nedan kommer jag att redogöra för de frågor som ligger till grund för uppsatsen för att gå vidare med att beskriva och motivera den metod som använts samt hur jag gått tillväga i undersökningen. Därefter beskrivs det teoretiska ramverket som använts i studien samt forskningsbakgrunden. Därpå redovisas resultatet och analysen av undersökningen för att sedan sammanfattas kort innan den diskuteras och slutsatser dras.

2. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med uppsatsen är att undersöka om studier i svenska som andraspråk inom lärarutbildningen har påverkat de studerandes tankar och attityder.

För att uppnå syftet med undersökningen har jag använt mig av följande frågeställningar:

Upplever studenterna att deras attityder har förändrats under studietiden i svenska som andraspråk för blivande lärare?

På vilket sätt har dessa eventuellt förändrats?

3. Metod och material

Min studie undersöker informanternas egna upplevelser och tankar vilket motiverat mig att använda kvalitativa intervjuer som metod. Kvale (1997:9, 34, 100) rekommenderar kvalitativa studier när det gäller att försöka beskriva och förstå världen sett ur informantens synvinkel samt deras upplevelser och självuppfattningar.

Nedan kommer jag att beskriva hur jag gått till väga i min undersökning och diskutera hur det kan tänkas påverka resultatet av undersökningen.

3.1 Urval

Mitt urval vad gäller informanter har både begränsats av antalet möjliga informanter samt syftet och tidsramen för undersökningen. Kvale (1997:97) menar att syftet bör styra antalet nödvändiga intervjuer samtidigt som färre intervjuer ger mer tid åt föreberedelser och analys av materialet. Trost (2005:123) å sin sida menar att kvalitén ska sättas i första rummet och att därför ett fåtal väl utförda intervjuer är bättre än flertalet dåligt utförda. Han rekommenderar ett intervjuantal som sträcker sig mellan fyra och åtta informanter. Då jag i min undersökning är intresserad av informanternas högst personliga upplevelser har jag gjort ett urval som innefattar sex informanter. Alla är tidigare svenska som andraspråksstudenter och har läst minst en termin av ämnet, med andra ord kursen LSI110.

Urvalet av informanter har gjorts utifrån en tidigare kurslista för LSI110 och grundar sig i viss mån på ett strategiskt urval där variabeln ålder har fått betydelse, genom att jag har försökt få en så stor åldersvariation som möjligt (Trost 2005:117ff). Jag har valt den äldsta samt den yngsta informanten och däremellan försökt få så bra spridning som möjligt utifrån möjliga informanter, detta endast för att motverka en homogenitet bland informanterna. På grund av det lilla antalet möjliga informanter har jag inte möjlighet att specificera informanterna vidare då jag riskerar att inte ge dem den anonymitet jag utlovat. Det strategiska urvalet är enbart gjort för att få viss variation bland informanterna då det för undersökningens syfte inte finns något särskilt fokus på de variabler som urvalet ligger till grund för.

3.2 Förberedelser och genomförande

Alla intervjuer har genomförts individuellt och platserna där intervjuerna skett har varierat och bestämts tillsammans med informanterna. I det inledande skedet till intervjuerna valde jag att inte avslöja för mycket av syftet med undersökningen för att inte påverka informanten i någon riktning (Trost 2005:105). Intervjuerna spelades in för att ha möjligheten att ordagrant kunna återge vad som sagts samt även för att ha möjligheten att fokusera på själva intervjun och informanten i fråga, istället för att behöva föra anteckning i rask takt (Trost 2005:53). Med tanke på att det är tidigare studiekamrater jag intervjuat har deras möjligheter till total anonymitet varit omöjlig. I undersökningen har jag dock anonymiserat informanterna inför läsarna så att det inte ska vara möjligt att urskilja vilka som intervjuats samt vem som sagt vad (Trost 2005:41).

Intervjuguiden som använts vid intervjuerna har blivit styrd utav teorier om attityder, som jag senare kommer att presentera i avsnittet *teoretiskt ramverk*, och består utav följande temaområden: *Inledning/Bakgrund*, *Allmänt om studierna*, *Attityder som en tanke- eller kunskapskomponent*, *Attityder som en känslokomponent* samt *Attityder som en handlingskomponent*. Respektive tema består utav konkreta frågor som svarar mot syftet i uppsatsen och kärnfrågorna är följande; *Upplever du att du förändrat ditt sätt att tänka/förändrat dina attityder under studietiden (i svenska som andraspråk)? Upplever du att dina känslor förändrats sen studietiden? Har du förändrat ditt sätt att handla eller bete dig under studietiden?* Intervjuguiden finns även i sin helhet som bilaga 1 till uppsatsen.

Genom att konstruera en tematisk intervjuguide har utrymme lämnats för informanterna att i vissa avseenden styra intervjun, genom att frågorna i viss mån kommit som en följd utav svaren som givits. Följdordningen i intervjuguiden har därmed även frångåtts en aning. Förfaringssättet rekommenderas av Trost (2005:51) och innebär att intervjuerna håller en låg standardiseringsgrad (Trost 2005:19). I intervjuguiden förekommer frågor som kan upplevas ledande vilket dock varit en nödvändighet för att komma åt de svar som varit relevanta för undersökningen och i detta får jag stöd av Kvale (1997:145). Jag har även i likhet med vad både Trost (2005:55) och Kvale (1997:121) rekommenderar skrivit ner egna synpunkter och iakttagelser i anslutning till intervjuerna för att kunna använda detta senare i analysstadiet. Efter jag konstruerat min intervjuguide genomförde jag en pilotintervju som hjälpte mig att upptäcka om intervjuguiden hade några brister. Med undantag för enstaka omformuleringar ansågs intervjuguiden fungera i enlighet med dess syfte.

Analysen av materialet har skett främst efter transkribering av materialet då både implicita och explicita budskap tolkats (Kvale 1997:36). I likhet med vad Trost (2005:125) poängterar har en del av analysen och tolkningarna även skett redan under själva intervjuerna.

4. Teoretiskt ramverk

Attitydbegreppet är mångfacetterat och nedan kommer jag att med hjälp av socialpsykologisk forskning definiera vad en attityd innebär, innehåller och hur den kan förändras. Jag kommer även att kort ta upp vad fördomar innebär.

4.1 Definition av attityder

Attityder är ett begrepp som innehåller flera definitionsnivåer och kan därmed ses ur ett snävare eller vidare perspektiv. I den snävare bemärkelsen handlar attityder om en känsla som kopplas till ett objekt, en person eller fråga och känslan kan vara av positiv, negativ eller av generell karaktär (Helkama m.fl. 2000:161). Attityder kan även definieras som ”en böjelse för ett visst beteende” (Einarsson 2004:203).

I den vidare bemärkelsen brukar man inom den socialpsykologiska forskningen beskriva attitydbegreppet med ett innehåll av tre olika element. Augustsson (2005:39) talar i detta avseende om kognitioner (som kan översättas till övertygelser), affektioner och beteenden medan

Helkama m.fl. (2000:161) använder de mer vardagliga termerna tanke, känsla och handling. I likhet med Helkama och Augustsson menar även Angelöw och Jonsson (1990:170) att attitydbegreppet innehåller tre komponenter. En *tanke- eller kunskapskomponent* vilket innebär idéer och föreställningar vi har om en speciell individ, föremål eller situation, vilken enligt Einarsson (2004:204), kan bygga på både sanningar och osanningar. *Känslokomponenten* handlar om de positiva eller negativa känslor vi hyser mot individen, föremålet eller situationen, medan *handlingskomponenten* åsyftar vår förmåga och tendens att i relation till situationen eller personen handla på ett visst sätt (Angelöw och Jonsson 1990:170).

Augustsson (2005:39) menar att attityder inte behöver bestå utav alla komponenterna utan snarare kan formas utifrån en av dem. Troligt är dock att fler komponenter aktualiseras ju närmre och desto mer inblandad man blir i relation till objektet, frågan eller personen som attityden gäller.

Enligt Åke Daun (2005:114f) finns det bland Sveriges befolkning i stort tre olika nivåer av attityder gentemot invandrare och utlänningar. Den första attityden innebär en betoning på humanism, internationalism och svensk generositet och representeras av ledande personer inom kultur, media och universitetsvärlden samt alla riksdagspartier. Större delen av Sveriges befolkning är representanter för den andra attitydnivån. Den innebär främst ett ointresse, som dock i många fall är vagt negativt, gentemot invandrare. Den tredje attityden förekommer främst bland personer med xenofobi och består av en uttalad stark motvilja mot invandrare och invandring. Personer som ingår i den här gruppen är ofta organiserade i sina åsikter i grupper såsom tidigare BSS (Bevara Sverige Svenskt).

4.2 Attityders funktion

I likhet med det vida innehållet i attityder har det även en mängd olika funktioner. Angelöw och Jonsson (1990:171) redogör för fyra attitydfunktioner (av vilka de första tre även finns representerade hos Einarsson 2004:204f). Det handlar om en *kognitiv funktion* som innebär att förstå världen och händelser omkring oss och ge oss en tolkningsgrund för vardagliga händelser. En *behovstillfredsställande funktion* hjälper oss att nå mål som ger belöning genom att våra tidigare erfarenheter har format våra värderingar då vi lärt oss vad som ger belöning respektive bestraffning. Attityder fyller också en *jagförsvarande funktion* genom att försvara vår självkänsla, stärka vårt

självförtroende och försvara oss mot kritik. Slutligen har attityder även en *socialt anpassad funktion* genom att de hjälper oss att uttrycka våra värderingar och vilka vi är som personer. I förlängningen kan attityder även innebära ett uttryck för en viss grupptillhörighet eller identitet som man tilldelar både sig själv och andra och som därmed är viktiga för individens sociala identitet, relationer och grupptillhörighet (Helkama m.fl. 2000:165).

4.3 Förändringar av attityder

Attityder kan ses som ett socialt fenomen genom att de är socialt konstruerade. Detta får även den vidare konsekvensen att attityder tillägnas genom inläring i ett socialt sammanhang (Helkama m.fl. 2000:161f). Exakt hur attityder förändras har forskningen svårt att visa men det finns faktorer som anses vara relevanta för att attitydförändringar ska äga rum. Dessa är enligt Angelöw och Jonsson (1990:173f): sändaren (källan), mottagaren (publiken), kommunikationen (budskapet) och det sociala sammanhanget i vilket kommunikationen äger rum. Sändaren anses vara av stor vikt genom att dens olika attribut påverkar mottagaren på olika sätt. Exempelvis ska sändaren vara något av en expert och på så vis inge förtroende för att vara så övertygande som möjligt. Vidare ska det inte framgå att sändaren genom sitt budskap försöker övertyga sin publik och främja sina egna syften. Överlag gäller även att en sändare som är lik sin publik är mer övertygande (Angelöw och Jonsson 1990:173f).

I likhet med Angelöw och Jonsson (1990) tar även Helkama m.fl. (2000:175) upp attitydförändringar i relation till sändare och mottagare men fokuserar istället på mottagarens bearbetning av materialet. Modellen kallas *Elaboration likelihood model* (ELM) och innebär att effekterna av budskapet blir olika beroende på om det bearbetats ytligt eller grundligt ("elaborering"). Hur budskapet tas emot och leder till vidare tankar och funderingar har att göra med mottagarens motivation och förmåga att bearbeta innehållet i budskapet. Det budskap som bearbetas noga och anses vara övertygande leder till en relativt bestående attitydförändring medan ett mindre trovärdigt budskap kan få en *bumerangeffekt* genom att mottagaren då intar en ståndpunkt som går stick i stäv mot budskapet. Ett mångtydigt budskap får å sin sida mottagaren att stärka de attityder han redan har genom att blotta reflektionen över en attityd har visat sig resultera i att attityden skärps (Helkama m.fl. 2000:176).

Vad som påverkar våra attityder att förändras kan också vara av social karaktär genom människors strävan att ha balans vad gäller den sociala miljön.

Denna strävan efter balans yttrar sig dels så att man anpassar sig till omgivningens förväntningar och normer, dels så att individer söker sig till en miljö som överensstämmer med de värden och attityder som är centrala för honom (Helkama m.fl. 2000:166).

Attityder blir därmed viktiga för individen ur ett individuellt perspektiv, genom att påverka identiteten och relationer, samt ur ett grupperspektiv där attityderna man har påverkar sättet att se på de sociala grupper som finns och de man anser sig tillhöra (Helkama m.fl. 2000:166).

Einarsson (2004:205, 220) tar också upp tillägnet av attityder ur ett socialt perspektiv där han menar att föräldrarna i den *primära socialisationen* spelar en stor, om än omedveten roll, för sina barns utvecklande av attityder. I den *sekundära socialisationen* tillkommer andra socialisationsagenter såsom massmedia, kamrater och lärare. Bland dessa agenter kan även skolan som utbildningsinstitution tänkas ha en påverkande roll.

En annan förklaringsmodell vad gäller förändringen av attityder är enligt Helkama m.fl. (2000:162f) *exponeringsfenomenet*. Genom att bli utsatta för ett fenomen förändrar vi våra attityder och desto mer exponering desto större gillande (tills en viss mättnadspunkt nåtts). Denna förklaringsmodell kan till exempel användas för att förklara varför vi börjar gilla viss musik som vi blivit utsatta för fastän vi från början varit negativt inställda. Det har visat sig att detta stämmer både i individualistiska och kollektivistiska kulturer och kan därför inte kopplas till förändringsförklaringar som är av mer social karaktär så som beskrivet ovan.

4.4 Fördomar

Fördomar och attityder kan ibland vara olika sidor av samma mynt då attityder i likhet med fördomar kan grunda sig på myter och vaneföreställningar (Angelöw och Jonsson 1990:171). Einarsson (2004:204) definierar fördomar som "[n]är felaktiga föreställningar förbinds med värderingar [...] som innebär att känslorna ligger åt den negativt laddade polen till". Vissa minoritetsgrupper blir mer eller mindre ideligen offer för fördomar som grundar sig på kön, "ras", etnisk härkomst, ålder, sexuella preferenser och fysisk/psykisk hälsa. Dessa

fördomar är ofta väldigt långlivade, särskilt i ett samhälle som vårt där dessa fördomar är vanligt förekommande (Helkama m.fl. 2000:253).

De stereotypa uppfattningarna som finns i samhället är vi ofta medvetna om men de påverkar likväl våra automatiska reaktioner. Helkama m.fl. (2000:254) menar då att det är viktigt att vi motarbetar de beteenden och tankar som grundar sig på dessa uppfattningar, och menar samtidigt att fördomar som rasistiska tankar ofta kan ”dölja sig i vårt ordval eller språkbruk och i vårt sätt att tala med andra om grupper av annan ’ras’” (Helkama m.fl. 2000:253). Vidare får detta konsekvenser genom att rasism å ena sidan förnekas samtidigt som rasistiska uppfattningar och/eller rasistisk aktivitet försvaras vilket leder till en så kallad symbolisk rasism där diskriminering i samhället fortsätter samtidigt som det anses vara omoraliskt (Helkama m.fl. 2000:254). Detta kan även kopplas till de slutsatser Einarsson (2004:209) drar om att människors verkliga beteende styrs av deras fördomar.

Nedan kommer jag att ge en bakgrund till betydelsen av att studera attityder i utbildningen och särskilt vad gäller blivande lärare.

5. Forskningsbakgrund

Efter att ovan ha redogjort för attitydbegreppet och forskning kring hur attityder kan påverkas eller förändras kommer begreppet nedan att kopplas till skolans och utbildningens värld. Forskningen som redogörs för behandlar attitydbegreppet i lärarutbildning, skola och bland verksamma lärare och visar även på vad detta vidare kan få för konsekvenser för eleverna som ingår i verksamheten.

5.1 Kompetens bland svenska som andraspråklärare

Kompetensen bland verksamma lärare i svenska som andraspråk är svår att avgöra då uppdaterad statistik inte finns att tillgå, men den forskning och de utredningar som berör ämnet har resultat som pekar på att det finns brister i lärarkompetensen inom ämnet (Myndigheten för skolutveckling 2004:17). Jag kommer kort att redogöra för några av dessa rapporter för att ge en översiktlig bild av kompetensen bland lärare i svenska som andraspråk.

Catarina Economus (2007:38) undersökning från 2004 visar att hälften av de skolor hon undersökt har lärare i svenska som andraspråk utan formell kompetens i ämnet medan statistiken från en nationell undersökning ett år tidigare, NU - 03, får ovanstående till blott 35

procent (Skolverket 2005b:102). Ytterligare en undersökning, med större statistiskt material med över 1800 lärare, får motsvarande siffra till 63 procent (Skolverket 2005a:27).

Resultatet från NU - 03 undersökningen visar även att antalet verksamma lärare utan lärarutbildning har ökat under åren mellan 1992 och 2003 (Skolverket 2005b:153). Dock är det skillnad på ämneskompetens beroende på om lärarna är verksamma inom grund- eller gymnasieskolan. I *Kartläggning av svenska som andraspråk* (Myndigheten för skolutveckling 2004:24–27) konstateras att hälften av gymnasieskolorna i undersökningen har mellan en och två svenska som andraspråkslärare med minst 20 (numera 30) högskolepoäng i ämnet medan nästan hälften av grundskolorna med många flerspråkiga elever använder lärare helt utan svenska som andraspråksutbildning.

Av ovanstående lite spridda uppgifter och statistik kan dock slutsatsen dras att det finns uppenbara brister i kompetens hos verksamma lärare i svenska som andraspråk.

5.2 Attityder i lärarutbildningen

Vad som behöver ingå i lärarutbildningen är en fråga som engagerar många ämnesdiscipliner men jag kommer här att fokusera på lärarutbildningen ur ett svenska som andraspråksperspektiv samt även med fokus på attityder.

Rubinstein Reich och Tallberg Boman (2000:21) menar i sin rapport *Den svenska skolan i det mångkulturella samhället* att "[a]lla blivande lärare behöver kunskap om andraspråksinlärning och tvåspråkighet". Det framkommer även i rapporten att skolledarna anser att lärarutbildningen måste göra de studerande beredda på den kulturella verklighet de möter ute i skolorna och i detta ingår att ha kunskap om svenska som andraspråk (Rubinstein Reich och Tallberg Boman 2000:58). Vidare menar de att lärarutbildningen måste innehålla verktyg för att göra studenterna medvetna om "sin egen föreställningsvärld och tänkande och handlande ur ett köns-, klass och etnicitetsperspektiv" (Rubinstein Reich och Tallberg Boman 2000:38), med andra ord bli medvetna om attityders kognitiva funktion. Ett förändrat arbete för verksamma lärare måste även innebära en förändrad lärarutbildning, enligt Holmberg (2008:21). Lahdenperä (2004:34) menar i likhet med ovanstående att lärarutbildningen måste innehålla ett *kulturkontrastivt perspektiv* där man blir medveten om sina egna attityder och sätt att tänka genom att konfronteras med andras värderingar och åsikter, vilket,

som tidigare nämnts, även finns representerat i en av målformuleringarna i svenska som andraspråk, LSI110.

Bredänge (1996:126f) poängterar i sin tur att även lärarutbildarna måste utveckla ett interkulturellt perspektiv vad gäller innehåll, metod och examination i sina egna ämnen samt arbeta och uppmärksamma sina egna värderingar och uttryck för fördomar, xenofobi och rasism. Lärarutbildare har i den här meningen en funktion som sändare av ett budskap medan lärarstudenterna agerar mottagare. Konsekvenserna av lärarutbildarnas budskap blir påverkat av både de implicita och explicita budskap som sänds ut och som studenterna ska ta emot, vilket gör att deras medvetenhet kring sina egna attityder blir extra viktig.

Studenternas attityder och värderingar, redan innan de börjar på lärarutbildningen, anses vara av vikt för hur de kan komma att förändras och påverkas under utbildningens gång. Rubinstein Reich och Tallberg Broman (2000:90f) redogör för forskning på området och menar att vissa forskningsstudier pekar på att det kan vara så att det inte är möjligt att förändra de lärarstuderandes attityder och förutfattade meningar inom utbildningen. Annan forskning visar på att det är möjligt med attitydförändringar genom bland annat fälterfarenheter som innebär möten med andra kulturer och grupper (i likhet med det tidigare nämnda *exponeringsfenomenet*) och även reflekterande samtal med kurskamrater och lärarutbildare där egna och andras föreställningar blir uppmärksammade och konfronterade. Överlag pekar forskningen mot att lärarutbildningen gör de blivande lärarna dåligt föreberedda för en verksamhet i den mångkulturella skola som idag är ett faktum på många håll runt om i landet. Den interkulturella undervisningskompetensen som de blivande lärarna behöver saknas därför vid examen (Rubinstein Reich och Tallberg Broman 2000:14).

En lärarutbildning, med för lite fokus på mångkulturella frågor och därmed en avsaknad av beredskap för blivande lärare att möta elever med annat språk och annan kultur än majoritets eleven, kan enligt Axelsson (2001:201) leda till systematisk diskriminering i utbildningssystemet. Det behöver dock inte vara en avsaknad av detta perspektiv som leder till diskriminering. Åberg (2008:164–168) menar att den fokusering på kulturell kompetens som förekommer inom lärarutbildningen kan leda till en cementering av de stereotyper som finns, genom att läraren framstår som den kulturellt obundna medan elevernas olikheter i detta avseende lyfts fram och behandlas. De blivande lärarna ses som neutrala bedömare och kulturbegreppet behandlas inte kritiskt utan snarare bara som något lärarstudenterna behöver vara medvetna om vad gäller eleverna, medan den egna

kulturen och det lärarna resresenterar i den svenska skolan får passera obemärkt. Då det inte förkommer någon medveten motarbetning mot de stereotypbilder och fördomar man har kan detta resultera i den sortens *symboliska rasism* som jag tidigare redogjort för i teoriavsnittet.

Lärarytbildningen i Sverige har förändrats sedan Rubinstein Reich och Tallberg Bromans rapport men även senare forskare såsom Hyltenstam och Lindberg (2004:15) menar att det behövs stora och genomgripande förändringar för att få en lärarytbildning som inte missgynnar elever med annan kulturell och språklig bakgrund än den svenska.

5.3 Attityder i skolan

Efter lärarytbildningen ska studenterna vara redo för att möta verkligheten i skolorna. De attityder som antingen befästs, förändrats eller bibehållits under lärarytbildningens gång är de attityder studenterna tar med sig ut som verksamma lärare, vilket givetvis påverkar de attityder eleverna senare utvecklar genom den *sekundära socialisationen* som skolan och lärarna står för.

Forskning har visat att elever med utländsk bakgrund blir sedda som ”de andra” i skolan (Lahdenperä 2004:27) vilket inte är förvånande utifrån Cummins (2001:92f) perspektiv som menar att de maktförhållanden som finns i samhället reproduceras i klassrumsinteraktionen mellan lärare och elever. För att inte ytterligare förstärka dessa maktförhållanden måste lärare ifrågasätta både sin egen roll och de normer som råder inom skolan.

Einarsson (2004:209) menar att de förutfattade meningar som lärare har gentemot elever till större del beror på elevernas talspråk medan utseende och tidigare prestationer får mindre betydelse. Han menar vidare att fördomar mot elever kan få allvarliga konsekvenser genom att vara självuppfyllande profetior. Positiva förväntningar från lärarens sida leder ofta till framgångsrika resultat medan negativa förväntningar ofta leder till misslyckande för eleven. Det ”finns alltså anledning att försöka vara särskilt medveten om och vaksam på sina egna språkliga fördomar, så att olika drag i elevernas ytflyt inte skapar negativa förväntningar” (Einarsson 2004:210). Nashmil och Bildt (2004:20) menar i sin undersökning att forskning visar att ”olika förväntningar leder till olika behandlingar som i sin tur leder till olika framstegsresultat”. Andra forskare, så som Rubinstein Reich och Tallberg Broman (2000:48) samt Cummins (2001:98), delar även de Einarssons åsikt genom att förespråka positiva förväntningar på eleverna från lärarens sida, både för

att eleverna ska nå skolframgång men också för ett stärkande av elevernas självbild vilket i sin tur leder till ett positivt identitetskapande.

I skolan förekommer, såsom i resten av samhället, både diskriminering och fördomar gentemot invandrare och elever med utländsk bakgrund (Lahdenperä 2004:27, 2008:75). Klassrumsverksamheten skapas, omskapas och styrs av både synliga och osynliga regler och föreställningar som avgör hur lärare och elever samverkar och handlar (Rubinstein Reich och Tallberg Broman 2000:10). Enligt Nashmil och Bildt (2004:15) är läraren även en representant för det svenska samhället gentemot eleverna vilket innebär att läraren har makten att både tolka och bestämma de regler och normer som gäller i klassrummet och skolan. Cummins menar att lärarna måste ”lära sig hur man undervisar ett elevunderlag som avviker väsentligt från de ’vanliga’ vita, enspråkiga elever med kulturellt homogen medelklassbakgrund för vilka läroplanen en gång utarbetades” (Cummins 2001:89). Med andra ord behöver den ”vanliga” undervisningen anpassas till andraspråks elever för att möta de förändrade villkor vad gäller demografi och sociala förhållande som skolan idag står inför. Överlag behöver alla lärargrupper kunskap och kompetens för att kunna utveckla en interkulturell undervisning i sina respektive ämnen (Lahdenperä 2004:27, Bredänge 1996:122f).

Lahdenperä (2004:33f) menar att skolan har ett ansvar vad gäller att motverka den reella segregering och sociala stratifikation på etniska grunder som finns, vilket kan göras genom att lärare och elever för en öppen diskussion kring rasism, fördomar och främlingsfientlighet. I undersökningen av Lange och Hedlund (1998:46) poängteras också vikten av att lärare, för att lyckas i sin undervisning för elever med varierande kulturell och etnisk bakgrund, får stöd av både skolledning och politiker men även hjälp med den specialkunskap som behövs på området. Viktigt är även att utbildningssystemet ifrågasätts vad gäller bland annat styrmedel och organisation istället för att skulden läggs hos de enskilda eleverna som avviker från majoritetseleverna (Cummins 2001:91 se även Axelsson 2001:201).

5.4 Verksamma lärares attityder

I en undersökning av Lange och Hedlund (1998) om verksamma lärares rådande attityder konstateras att lärare i allmänhet är mindre negativa vad gäller invandring än riksgenomsnittet. Undersökningen visade även att respondenterna överlag antingen var positiva eller negativa till olika frågor som rör invandring och mångkultur men att lärare överlag inte

tillhörde gruppen med pessimistisk människosyn och negativa åsikter. Enligt Dauns (2005) tre attitydnivåer borde lärarna därmed tillhöra den första kategorin där humanism och internationalism är tongivande.

I en annan undersökning gjord av Skolverket (2003:183) dras slutsatsen att lärare och elever, till skillnad från föräldrar och skolledare, förespråkar ett mer pluralistiskt och mångfaldigt samhälle där olika gruppers kulturer och normer tas i beaktande snarare än att minoritetskulturer ska inlemmas i majoritetsgruppens kultur. Samtidigt menar man i rapporten att lärarna i det här fallet kan vara väldigt medvetna om vad man *ska* tycka och att utslaget kan bli påverkat av detta.

Skolledare vittnar i en relativt ny undersökning av Lahdenperä (2008:75) om att många lärare på skolorna har såväl fördomar som negativa attityder gentemot elever med utländsk bakgrund. Detta har i flera fall fått konsekvenser i undervisningen genom ”smygrasistisk” verksamhet såsom hånfull attityd, men även rena rasistiska uttalanden och genom att lärarna kränkt eleverna genom oförtjänt låga betyg. Även i Nashmil och Bildts (2004:21) undersökning framkommer att den attityd som lärarna som arbetar med nyinvandrade elever har, resulterar i en strukturell rasism där tillkortakommande skylls på individen utan hänsyn till rådande omständigheter eller den egna undervisningen.

I nästa avsnitt redovisas och analyseras resultaten som framkommit i undersökningen.

6. Resultat och analys

Nedan redogörs för de resultat som framkommit i undersökningen. Resultaten kopplas till de teorier och den forskning som ligger till grund för uppsatsen och därmed framkommer en analys av materialet. Först redogörs för hur informanterna upplever en eventuell attitydförändring i stort samt vilken roll den sekundära socialisationen haft. Vidare redogörs för informanternas svar mer ingående mot bakgrund av den vidare definitionen av attitydbegreppet med tanke-, känslö- och handlingskomponenter samt attityder i utbildning och skola. Som avslutning, innan diskussionen tar vid, sammanfattas de resultat som framkommit i relation till frågeställningarna som ligger till grund för uppsatsen.

6.1 Attitydförändring

På frågan om informanterna förändrat sina attityder under studietiden i svenska som andraspråk är många av informanterna först tveksamma till att de upplevt en förändring. Vid närmare eftertanke upplever dock de flesta av dem främst att det handlar om en förstärkning av rådande attityder överlag, vilket till en början inte tolkas som en förändring, därav de initiala tvekande, eller nekande svaren. Detta tydliggörs bland annat i intervjun med informant A, där de två uttalandena nedan kommer tätt efter varandra:

Man har ju sina värderingar hit och dit. Jag tror inte man har förändrats.

Det har väckts massa värderingar inom mig och synsätt, det har det ju gjort. (Informant A)

Det kan tyckas att dessa två olika ståndpunkter står i konflikt med varandra men det kan även vara ett uttryck för att, som jag påpekat ovan, en reflektion och därmed ofta en förstärkning av rådande attityder inte upplevs som en förändring av informanterna. I likhet med vad *Elaboration Likelihood Model*, ELM, visar kan det vara så att blotta reflektionen kring ens egen attityd leder till en skärpning av denna. De åsikter informanterna har sedan tidigare spelar även in för hur attitydförändringen upplevs:

Det har inte förändrat mig jättemycket för jag va ganska... Jag hade ändå en ganska god koll på, jag känner inte att jag var i behov av att... Även om det utökade min syn på invandrare kanske så var jag inte rasistisk, liksom, innan. Så det är ingen stor skillnad, men ändå har jag fått en annan bild... (Informant B)

Informant C är också först nekande till en förändringsupplevelse:

Antingen så är det så att det jag tycker är så starkt rotat eller så är det så att det jag tycker inte står i konflikt med det jag har... Fått se. (Informant C)

Senare under intervjun säger dock samma informant angående attityder att:

Just att man lyfter hur viktigt det är har nog befast det hos mig [...] Om man pratar om sånt och får se sånt så inser man att det är viktigt [...] Det är mer någonting som har förstärkts. (Informant C)

En av informanterna menar att det inte handlar om en attitydförändring utan framhåller istället att synen på ämnen svenska som andraspråk har ändrats:

Nä, jag tror inte det så mycket. Jag var rätt så medveten [...] Jag blev bara bekräftad i att dom barnen behöver svenska som andraspråk [...] Jag tror att jag, just det att, inse hur viktigt det är för dom barnen och uppmärksammar dom och ser till att dom får svenska som andraspråk.
(Informant D)

Informant E uttrycker starkt nekande vid frågan om att attityden förändrats under studietiden i svenska som andraspråk men menar, i likhet med de andra informanter, senare i intervjun att en viss förändring kanske ändå har skett:

Attityden har nog inte förändrats men jag tror ändå att man kanske fått en större förståelse för de svårigheter som ändå kan uppstå, man kanske blir lyhörd och lite mer ödmjuk kanske [...] Så att man kanske har förändrats successivt fast man kanske inte är så himla medveten om det.
(Informant E)

Även kurskamraterna tas upp av en av informanterna som menar att även andra borde uppleva att det blivit en förändring av attityderna men att detta är beroende av vilka åsikter man har sedan tidigare, vilket ytterligare en informant verkar hålla med om:

Dom flesta borde känna så, men vissa kanske tycker att dom redan vet allt [...] Beror på vad man är för sorts person, om man tycker på ett visst sätt. Vissa håller ju fast vid sina åsikter oavsett. (Informant F)

Man tar selektivt in det man gillar, så det kanske är så att jag har varit så "det här gillar jag, det här gillar jag" så tar jag det och min verklighetsuppfattning och pusslar ihop det här [...] Och så fortsätter jag så. (Informant C)

I likhet med en del tidigare forskning som Rubinstein Reich och Tallberg Broman (2000:90f) redogör för menar alltså informanterna att alla studenters attityder inte är möjliga att påverka inom en utbildning. Dock menar annan forskning på området att möten med andra kulturer och grupper kan vara av vikt för att få till stånd en attitydförändring, det så kallade *exponeringsfenomenet*, vilket svaret från en av informanterna

verkar tyda på vid frågan om studierna i svenska som andraspråk har förändrat informanten som person:

Värderingar och sånt där som man, man kanske haft [...] Bara för att man gått en utbildning förändras de ju inte radikalt men ändå att man fått, öppnat sina ögon kanske, för hur det är att vara invandrare eller flykting i Sverige [...] Det har väl gjort att man tänker mer... Aa, hur dom har det, hur deras liv ser ut, så det har väl gjort att man förändrats som person. Man kanske inte tänkte så mycket på det förut. (Informant A)

Här kan man också se tecken på vad Einarsson (2004) kallar den *sekundära socialisationen* där skolan eller utbildningen har viss roll i, och som kan vara en påverkansfaktor, vad gäller de attityder eller värderingar människor får. Den primära socialisationen som sker tidigare i livet anses dock ha större påverkan och dess roll framkommer i följande uttalande:

Man va ju inte ett oskrivet blad när man började på lärarhögskolan. (Informant E)

Informanterna menar sammanfattningsvis att det faktiskt har skett en viss attitydförändring under studietiden i svenska som andraspråk men att det främst handlar om en förstärkning av de attityder studenterna redan hade när de började läsa ämnet. Utbildningens betydelse för förändringen framhålls genom dess betydelse för den sekundära socialisationen samtidigt som den primära socialisation påpekas ha betydelse då studenterna inte påbörjar utbildningen som oskrivna blad.

Det kulturkontrastiva eller interkulturella perspektivet i lärarutbildningen som både Lahdenperä (2004:34) och Bredänge (1996:126f) framhåller som viktigt verkar därmed finnas i utbildningen i svenska som andraspråk. Rubenstein Reich och Tallberg Broman (2000:21) framhåller den delen som viktig i lärarutbildningen genom dess anknytning till verkligheten ute i skolorna, och kunskaper i detta avseende anses vara av vikt för lärare i alla ämnen. Det informanterna upplever kan tolkas som en ökad medvetenhet om de funktioner som attityder fyller för människan med särskilt fokus på det *kognitiva*, genom att uppmärksamma hur informanterna förstår och tolkar omvärlden, och det *sociala*, genom att de värderingar informanterna har synliggörs och uttrycks.

Jag kommer nedan att fördjupa mig vidare i hur utbildningen, genom dess roll i den sekundära socialisationen, upplevs som attitydförändrande av informanterna.

6.2. Den sekundära socialisationens roll

Som visat ovan upplever studenterna att utbildningen i sin roll i den sekundära socialisationen bidrar till en attitydförändring. Nedan kommer jag att framhålla mer konkret *vad* i utbildningen och ämnet svenska som andraspråk, samt andra element, som upplevs som bidragande faktorer till attitydförändring hos informanterna.

6.2.1 Utbildningen

Svenska som andraspråk för blivande lärare I (LSI110) består utav delkurserna; *Introduktionskurs i svenska som andraspråk*, *Svenskans grundstruktur – grammatik och fonetik*, *Svenskan i tvärspråklig belysning* samt *Andraspråksutveckling*. På frågan om det finns något inom studierna i svenska som andraspråk som skulle kunna vara orsak till en attitydförändring samt vilka kunskaper som utvecklats i och med studierna framkommer att den inledande delkursen (d.v.s. introduktionskursen) upplevs som särskilt relevant, dock i olika utsträckning, då det gäller både reflektion och förändring av ens värderingar och attityder:

Kommer ihåg att jag tyckte att den första kursen vi läste var jättebra. för att den var liksom, man fick en helhetsbild tycker jag [...] Det kändes som det var mycket man inte hade tänkt på, JAG inte hade tänkt på innan. (Informant F)

Jag tror att den delen är väldigt viktig och jag var nöjd med just den delen som han [läraren i Introduktionskursen min. anm.] höll, och det är en jätteviktig del. (Informant D)

I några fall framhålls den första delkursen samtidigt som informanterna menar att de efterföljande kurserna ofta fortsatte att upprepa innehållet i den första delkursen:

Den första kursen bådade jättegott inför resten av terminen, men sen blev det en massa upprepning av det vi lärt oss till en början. (Informant E)

Den första kursen gjorde väldigt starkt intryck på mig, den introduktionskursen vi hade med X. Men sen dess är det väldigt mycket som han pratat om har kommit tillbaks... Väldigt ofta. Så det kanske mer va nyhetens behag snarare än att det va jätteomvälvande. (Informant C)

Jag har ändå för mig att första kursen påverkade mig mycket [...] Det är massa saker som man sen läser om och om igen men just första gången man hörde dom så tyckte jag att det va väldigt, alltså det hade jag inte tänkt på innan, hur lång tid det tar att lära sig svenska och allt det där man läste om i början. (Informant F)

Samtidigt som informanterna menar att det blev mycket upprepningar tycker två av informanterna att innehållet i den första delkursen är så pass relevant att de gärna hade sett detta utvecklas vidare i efterföljande kurser i svenska som andraspråk:

Vi hade kanske kunnat spinna vidare på det vi pratade om på första kursen och satt det i ett större perspektiv och igen kanske pratat mer konkret [...] Vi pratade attityder och om hur viktigt det är med attityder men hur gör man sen egentligen med det? (Informant C)

Det skulle inte skada att ha några poäng på varje kurs, att vidareutveckla det som man började med på X:s kurs [Introduktionskurs i svenska som andraspråk min anm.]. (Informant D)

Det budskap som framförts under delkursen har lett till en viss attitydförändring hos studenterna. Lärarens roll i förändringen framhålls vilket kan tolkas som att läraren i egenskap av *sändare* för ett budskap fyllt de kriterier som gör att ett budskap tas emot och leder till en attitydförändring hos *mottagarna*, i detta fall studenterna på kursen.

6.2.2 Diskussionens betydelse

Inte bara kursinnehållet i studierna i svenska som andraspråk upplevs ha haft betydelse för uppmärksammandet och förändrandet av egna och andras attityder. Att kurskamrater har en roll i den sekundära socialisationen framkommer vid frågan om vad informanternas förändrade attityder beror på:

Framför allt är det väl utbildningen men även diskussioner med personer runt omkring. (Informant B)

Diskussionerna med de andra kurskamraterna betonas av flera informanter:

Man kan få ut mycket utav andra kurskamrater och inte bara lärarna.
(Informant B)

Det är ju intressant att höra vad folk har att säga och många som har sagt bra saker. (Informant F)

Det har blivit jättemånga bra diskussioner. (Informant E)

Man får ju feedback på ett annat sätt. (Informant C)

I forskning kring den roll som utbildning kan ha vad gäller förändring av attityder redogör Rubenstein Reich och Tallberg Broman (2000:90f) för den betydelse kurskamrater kan ha, vilket stärks genom svaren från informanterna i den här undersökningen.

Sammanfattningsvis framkommer i undersökningen att den sekundära socialisationens betydelse för attityder påverkas av både utbildning och kurskamrater där diskussionens roll är framträdande. Nedan kommer attitydförändringarna som informanterna upplevt att granskas mer ingående med avseende på de komponenter som ingår i attitydbegreppet.

6.3 Tankeförändring

Attitydbegreppet kan som tidigare visat definieras olika snävt. I den vidare definitionen består attityder av tre komponenter: en tanke-, en känslö- och en handlingskomponent. Tankekomponenten definieras som de idéer och tankar vi hyser gentemot andra människor, företeelser eller objekt. Att informanterna i undersökningen upplever sig ha förändrat sitt sätt att tänka under studietiden i svenska som andraspråk verkar vara fallet, då följande svar ges på frågan om informanten upplever en förändring i sina attityder eller sitt sätt att tänka under studietiden och på vilket sätt det förändrats:

Man kanske kan få syn på mer, att dom har mycket mer att ge än den bilden man hade när man gick på gymnasiet själv, ”invandrare dom kan ingenting för dom kan inte svenska”. Att man ser hur komplicerat det är att lära sig svenska, att det är en stor process [...] Man får större respekt för dom som klarar det. Om jag har förändrat mina attityder, vilket jag ändå tror att jag har gjort en del, så är det inom dom områdena.
(Informant B)

Samtidigt som informanterna upplever att de förändras framhålls ofta att deras tidigare åsikter dock inte går stick i stäv med den förändring som uppnåtts. Snarare handlar det om en större förståelse och en förstärkning av tidigare attityder:

Kanske mer att jag blivit medveten om hur svårt det är för invandrare att ta sig fram [...] Men jag tycker ändå inte att det varit nån slags omvälvning. (Informant C)

Jag känner att jag fått mer förståelse för... Det är inte så att jag någon gång varit invandrarfientlig, men man har ännu mer liksom, man förstår bättre varför det kanske inte går så bra i skolan. (Informant F)

Att informanterna relaterar sin tankeförändring till sina tidigare åsikter som uppfattas vara mer *neutrala* eller i vilket fall inte invandrarfientliga kan ses ur ljuset av Dauns (2005:114f) studie där han definierar tre förhållningssätt till utlänningar och invandrare. Det vanligaste förhållningssättet som representeras av större delen av Sveriges befolkning är ett ointresse medan personer inom riksdagspartierna, kultur- och universitetsvärlden företräder ett humanistiskt och internationell ståndpunkt. Informanternas svar kan därmed vara ett tecken på att de inlemmats i universitetsvärlden och övertagit de värderingar som är rådande inom denna. Det kan även röra sig om att socialt anpassa sig till sin omgivning vilket är en av de funktioner som attityder har för människan.

Som ovan nämnts handlar attitydförändringen hos informanterna i många fall om en ökad förståelse för vissa grupper av människor i samhället:

Jag har blivit medveten om hur orättvist det är, hur en dålig svenska, och ett ovanligt efternamn eller ett utländsk klingande efternamn kan ligga en i fatet, eftersom en själv är svensk och har ett svenskt efternamn så har jag... Klart att jag har läst om det i tidningen, kanske framförallt när man läser om det att man inser hur orättvist det är. (Informant C)

Informant A framhåller den verksamhetsförlagda delen i utbildningen (VFU) som en viktig faktor vad gäller ökad förståelse vid frågan om vad informanten tror att attitydförändringen beror på. Som nämnts tidigare kan själva kontakten med andra grupper och kulturer i samhället leda till mer positiva tankar och känslan gentemot dessa genom det så kallade *exponeringsfenomenet*:

Man får ju mer förståelse, via VFU:n, för ungdomarna som kommer från krigsdrabbade länder och allt sånt där, så man får ju mer förståelse för hur deras vardag är och även hur vardagen är för dom som bor här [...] Handledningstid och uppehållstillstånd [...] Sånt där har man fått mer hum om. (Informant A)

Två andra informanter redogör specifikt för en ökad förståelse för just andraspråkstalare:

Om jag ska lära mig ett annat språk här i Sverige, kanske jag läser det på en kvällskurs, men sen går jag ut och ska göra mina bankärenden så gör jag det på svenska. Och om jag vill fråga nåt på affären så gör jag det på svenska medans för dom, man blir så mycket mer medveten om att det går väldigt lätt för mig men det tar väldigt mycket av andraspråksinlärares energi. (Informant C)

Man är mer kritisk tror jag, än vad jag var innan [...] Om man läser nån artikel kan man tänka att det här stämmer inte eller ja, att personen som har skrivit det inte är så insatt i, ja, saker som vi fått lära oss på kurser och så där. Såna saker som, till exempel [...] Artiklar om hur viktigt det är att kunna svenska och sfi, om hur dåligt det är, och vissa personer som skriver om det verkar inte va insatta i hur lång tid det tar att lära sig svenska. (Informant F)

Överlag har informanterna en upplevelse av förändring men talar om det främst i termer av förståelse eller förstärkning, men likväl innebär både en ökad förståelse och en förstärkning av tidigare attityder att en förändring ägt rum vad gäller informanternas attityder. I ett fall har en informant svårt att sätta fingret på vad som förändrats men menar att förändring trots all skett:

Jag har jättesvårt att säga vad det kan vara men jag tycker ändå att det är nånting som... Just det kanske att jag har tänkt på det mer och mer. Jag tror kanske snarare att det är mer en inre än en yttre resa, mer vad jag tänker kanske än vad det syns. (Informant C)

Samma informant menar även att man i handling kan uttrycka en sak medan man i tanken egentligen tycker någonting helt annat. Med andra ord behöver inte handlingar spegla värderingarna utan det kan snarare vara tvärtom:

Political correctness är lite normen i Sverige ändå och det finns många människor som är pc när man ser dom ”in action” men det som dom tänker kanske inte är det. (Informant C)

Ovanstående kan tolkas i likhet med vad Helkama m.fl (2000:253f) menar med att rasistiska tankar kan dölja sig och komma till uttryck som symbolisk rasism där diskriminering å ena sidan förkastas offentligt i samhället samtidigt som det å andra sidan försvaras.

Flera informanter visar genom sina uttalanden att själva kontakten med andra grupper och kulturer eller uppmärksammandet av dessas situation i samhället har lett till en tankeförändring. Det kan röra sig om en förändring som grundar sig på exponering men även det faktum att informanterna numera är en del utav en universitetsvärld med humanistisk och internationell prägel vad gäller värderingar och att informanterna därmed socialt anpassar sig efter sin omgivning.

6.4 Känslöförändring

I likhet med den förändring i tankar som informanterna upplevde, framgår vid frågan om känslorna förändrats och på vilket sätt, att förändring skett även känslomässigt för de flesta informanter:

Visst blir man mer känslomässigt inblandad i invandrarfrågor, det tror jag. (Informant B)

Jag tror säkert, nu när jag tänker efter, att det har säkert förstärkt mina positiva känslor till detta. (Informant D)

Det kanske är att man tänker på det oftare och då blir man ju ödmjuk. och man har det med sig på ett annat sätt. (Informant E)

Exponeringsfenomenets roll även i den känslomässiga förändringen blir tydligt i ett uttalande från en av informanterna där själva kontakten med invandrare framhålls som betydande:

Om man tänker att jag känner starkare för invandrargruppen så gör jag nog det, vilket kan bero på att jag lärt känna dom helt enkelt. Ja, inte invandrargruppen för den är inte så homogen men... Annars så levde man ju lite avskilt liksom, men nu har man fått kliva in i deras vardag. (Informant B)

Informanterna visar, i likhet med förändringen i sättet att tänka, att även känslorna har blivit påverkade under studierna i svenska som andraspråk både genom att känslorna blivit starkare för gruppen invandrare eller andraspråkstalare men även genom att de blivit mer positiva vilket resulterat i en större ödmjukhet.

6.5 Handlingsförändring

Attitydbegreppet består som nämnts av tre komponenter av vilka handlingskomponenten representerar de handlingar vi utför eller tenderar att utföra i relation till ett visst objekt. Augustsson (2005:39) menar att attityder inte behöver bestå utav alla komponenter utan enbart en av dem, dock framgår det, vid frågan om informanterna förändrat sitt sätt att handla eller bete sig under studietiden och på vilket sätt, att en förändring ofta föregås av ett intresse, som troligtvis grundar sig på en tanke eller känsla av något slag:

Man blir ju mer intresserad också, kanske ser på lite andra program på TV. (Informant B)

Jag har, liksom, sen jag började läsa svenska som andraspråk så har jag läst jättemycket i tidningen, en massa artiklar som handlar om invandring och asyl och allt möjligt sånt som jag känner att, jag har blivit mer intresserad av det, att det är bra att vara insatt i såna saker. Det hade jag nog inte varit så intresserad av om jag inte läst svenska som andraspråk tror jag i alla fall. (Informant F)

För en av informanterna har kunskaperna som förvärvats i svenska som andraspråk lett till att de tankar som förändrats vidare har resulterat i en potentiell politiskt handlingsförändring:

Sen kanske jag har förändrat min attityd gentemot regeringen till exempel, då jag fått upp ögonen för att de bedriver en ganska konstig politik kring andraspråksinlärning [...] Förra valet tänkte jag inte alls på det. Så nästa val kanske det kommer vara en faktor. (Informant B)

För två av informanterna handlar förändringen mer om den egna personen och förmågan, viljan och kunskapen att säga ifrån:

Jag säger oftare numera att: tänk på att alla människor inte har samma förutsättningar, tänk på att det kan finnas anledning till människor gör vissa saker [...] Man blir lite mer påmind om andra människors förutsättningar [...] Man kanske oftare säger till. (Informant E)

Jag tror i alla fall att man [...] Nu har man ju lärt sig att motivera sig ... Istället för att hänga på i [...] Snacket [...] Att man kan motivera kanske lite grann varför det är bra att dom har fått komma hit. ”Dom” säger jag, men, aa, du vet vad jag menar. (Informant A)

Även om en av informanterna upplever att attityderna förändrats i avseende på tankar och känslor har detta inte resulterat i någon förändring i handlingar utöver hur de kunskaper som förvärvats gör att informantens undervisning ser annorlunda ut:

Jag tror faktiskt att jag har svårt att tänka på situationer, förutom när jag är ute och undervisar, där jag verkligen skulle kunna visa att ”förut gjorde jag så här, men det gör jag inte längre”. (Informant C)

Upplevelsen av förändring i deras handlande varierar, som visats ovan, mellan de olika informanterna. Resultatet av de förändringar som skett spänner över ”mindre” handlingar såsom att se andra program på TV och visa ett annat intresse för artiklar i tidningen till ”större” handlingar såsom att rösta annorlunda. Att undervisningen blivit påverkad uppmärksammas av en informant vilket skulle kunna innebära att studierna i svenska som andraspråk ger studenterna en interkulturell lärarkompetens som flera forskare menar är nödvändig i dagens skola.

6.6 Attityder i skola och utbildning

Vid frågan om informanterna upplever att de förändrat sina attityder under studietiden kopplar många av informanterna attitydförändring de upplevt till sin tidigare attityd, exempelvis att det snarare handlar om en förstärkning så som tidigare redovisats. I flera intervjuer dras tankarna kring attityderna än längre genom att informanterna menar att deras tidigare attityder även ”stämmer överens” med de attityder som premieras inom studierna i svenska som andraspråk:

Det har inte förändrat mig jättemycket för jag va ganska [...] Så var jag inte rasistisk, liksom, innan. Så det är ingen stor skillnad. (Informant B)

Som lärare får man verkligen inse att, men varför blir jag lärare, förmodligen [...] För att man har nån slags intresse för sitt ämne och man har tyckt att det varit helt okej annars skulle man inte...(Informant C)

Jag tror att under en sån kurs [...] Dom som väljer att läsa den har dom redan bestämt sig, är rätt så klara över varför dom vill läsa den. (Informant D)

Två av informanterna menar därmed även att de kanske hade förändrat sina attityder mer, om utgångspunkten innan påbörjade studier hade varit en mer negativ attityd gentemot invandrare eller flyktingar:

Man blir kanske inte lärare i svenska som andraspråk om man tycker att invandring är det som är Sveriges största problem [...] För det kan jag tänka mig att om min inställning hade varit ”ge så få som möjligt asyl”, om jag hade tyckt det innan, och hade fått höra hur bra det är med svenska som andraspråk hade jag nog ändrat uppfattning. Men varför skulle jag bli lärare i svenska som andraspråk om jag inte tycker att det är viktigt? (Informant C)

Väljer man svenska som andraspråk, på nåt sätt så tror man ju lite på det här som vi har fått lära oss [...] Att alla ska få plats och att det är viktigt, annars tror jag inte man hade valt att undervisa i svenska som andraspråk [...] Då har man nog en, förhoppningsvis, en positiv attityd till språket och till dom särskilda eleverna som ska läsa det. (Informant F)

Att de som söker sig till svenska som andraspråk redan har värderingar och attityder som överensstämmer med dem som framhålls i utbildningen kan vara en del av den strävan efter balans som Helkama m.fl (2000:166) menar leder till att människor söker sig till en miljö som överensstämmer med de attityder man redan har.

Enligt Elaboration likelihood modell (ELM) beror en attitydförändring på vilken motivation och förmåga mottagaren har vad gäller bearbetning av budskapet. Svaren från informanterna ovan kan tolkas som uttryck för att motivationen borde vara närvarande hos alla studenter i svenska som andraspråk då studenterna medvetet har valt att läsa ämnet, vilket i sin tur kan göra studenterna mer mottagliga för en attitydförändring.

6.6.1 Kulturkontrastivt perspektiv i utbildningen

En informant är ytterst jakande vid frågan om det är viktigt att prata om och synliggöra attityder inom utbildningen i svenska som andraspråk. Informanten framhåller hur viktigt det är att som blivande svenska som andraspråklärare få se över sina egna attityder för att inte bära på mindre positiva tankar gentemot den elevgrupp man senare ska undervisa:

Vi kommer arbeta med elever som inte har svenska som modersmål. Och det kommer bli så tydligt att har man då en felaktig, alltså har man tendenser till att ha rasistiska tankar så är det absolut viktigt att lyfta det här så man får syn på sina egna, även om man inte är rasist, så kan man ju ha smygidéer. Man har ju ändå lite idéer och tankar även om man inte skulle uttala sig. Så jag tror det är viktigt att tänka efter och liksom

diskutera sina attityder till olika saker och till invandring [...] Det kan ju bli jag som är den enda länken till svenska samhället och då måste jag ju verkligen tänka på mina attityder till olika saker och va ganska öppen. (Informant B)

Att vara representant för det svenska uppmärksammas i undersökningen av Nashmil och Bildt (2004:15) som menar att det ger möjligheten för lärare att tolka och bestämma de normer och regler som gäller i klassrummet. Om man utgår från Cummins (2001:92f) kan uppmärksammandet av ens roll vara ett steg i ett ifrågasättande och motarbetande av de maktförhållanden som reproduceras i klassrummet.

Våra automatiska reaktioner är påverkade av de uppfattningar som finns runt om i samhället och Helkama m.fl (2000:254) menar att det därmed är viktigt att vi motarbetar dessa. Rubinstein Reich och Tallberg Broman (2000:38) menar även de, i likhet med informanten ovan, att det är viktigt att i utbildningen få reflektera och synliggöra de attityder man bär på. Svenska som andraspråksutbildningen har därmed enligt Lahdenperäs (2004:34) definition ett kulturkontrastivt perspektiv genom att studenterna får möjligheter att reflektera och konfronteras med sina egna och andras värderingar.

Det kulturkontrastiva perspektivet i utbildningen framhålls av flera informanter som viktigt även för andra delar av lärarutbildningen:

Invandrare är en grupp som är diskriminerade redan från början så [...] Jag tycker det är viktigt att man tar upp det under läraryrket, tar upp vad man ska ha för attityder [...] Jag tycker det borde tas upp i andra ämnen också. (Informant C)

Det som vi har fått läsa om borde nog kanske ingå i LAU... Lite grann. För jag tror att det är viktigt att alla läser det som ska bli lärare. Det är inte svart eller vitt liksom. (Informant F)

Tror det är bra att ha det oavsett vilket ämne man har eftersom vi lever i ett mångkulturellt land [...] Så tror jag det är jättebra att ha med sig. (Informant E)

Vikten av ett kulturkontrastivt eller interkulturellt perspektiv i utbildningen kan vidare tolkas ha ytterligare vikt för ämnet svenska som andraspråk då många obehöriga lärare undervisar i ämnet. Som ovan redovisat anser flera informanter att det är viktigt att utbildning även i andra ämnen borde innehålla en del av de reflektioner och kunskaper som förvärvats i svenska som andraspråk. Enligt Lange och Hedlund (1998:46) är kunskap av detta slag väsentligt för att lärare i dagens skola

ska kunna lyckas med sin undervisning. Fokusering på kulturell kompetens anses dock inte alltid leda till mindre fördomar utan kan snarare få ett motsatt resultat enligt Åberg (2008:164–168).

6.6.2 En skola för alla?

Flera forskare, såsom Lahdenperä (2004), Axelsson (2001) och Cummins (2001) framhåller vikten av att som lärare inse att en skola för alla ofta är en skola för en viss sorts elever. Två av informanterna uppmärksammar just detta genom att prata om den osynliga norm som råder i skolan och hur de blivit mer uppmärksammade på detta under studietiden:

Skolan antar att det finns nån slags norm dom vänder sig till [...] Man har en ganska utarbetad formula av vad man tycker är viktigt att elever kan och ja, nån slags osynlig norm också vad man förutsätter att folk behöver kunna. (Informant C)

Man har blivit mer medveten om hur en skola som ska inkludera faktiskt exkluderar. (Informant F)

Den osynliga normen som råder i skolan kan få konsekvenser för de förväntningar lärarna har på sina elever och Cummins (2001:89) framhåller hur viktigt det är att lärare lär sig undervisa även de elever som inte ryms inom den osynliga norm som skolan riktar sig till. De attityder lärare har gentemot de elever som avviker från normen påverkar de förväntningar läraren har på sina elever vilket i sin tur påverkar elevernas självbild och skolresultat. Att vara medveten om elevernas särskilda behov och hur de avviker från de elever som läroplanerna är skapade för är enligt flera forskare, bl.a. Cummins (2001), Axelsson (2001) och Nashmil och Bildt (2004), viktig för att inte i sin okunskap lägga skulden hos de enskilda eleverna.

Nedan sammanfattas resultatet som framkommit i undersökningen för att i efterföljande avsnitt diskuteras.

6.7 Sammanfattning

Informanterna i undersökningen upplever i många fall att deras attityder förändrats under studietiden i svenska som andraspråk. Främst är det den tankemässiga komponenten i attitydbegreppet som upplevs som förändrat men även informanternas känslor och handlingar har

påverkats. Ingen informant nekar konsekvent till förändringar inom alla avseenden av attitydbegreppet trots att flera initialt har svårt att identifiera en förändring. Snarare talar informanterna om en förstärkning, vilket de själva inte tolkar som en förändring då gällande attityder inte ändrats. Attitydförändringen som faktiskt uppstått hos informanterna handlar därmed främst om en förstärkning av tidigare attityder, som informanterna hade vid utbildningens början, vilket kan vara ett tecken på att blotta reflektionen kring sin egen attityd gör att den stärks. Så som en av informanterna påpekar är man inte något oskrivet blad när man påbörjar lärarutbildningen.

Som beskrivet ovan rör förändringen främst informanternas tankar men även deras känslor och handlingar. Förändringen för informanterna består till största del utav en förstärkning av tidigare attityder men även en ökad förståelse, ödmjukhet samt starkare och mer positiva känslor gentemot invandrare och andraspråkstalaras situation. Informanternas förändrade handlande har skett på olika sätt. Det rör sig om förändringar såsom att se andra program på TV, visa större intresse för vissa nyheter samt att eventuellt rösta annorlunda i riksdagsvalet, men även förmågan, viljan och kunskapen att säga till och säga ifrån.

7. Slutdiskussion

Resultaten visar att många av informanterna upplever förändringar på alla aspekter i attitydbegreppet. Dock är deras första reaktion i många fall att de inte upplever en förändring men vid närmare, mer specifika frågor redogör alla för någon sorts ökad medvetenhet eller förstärkning av rådande attityder. Detta är en förändring i sig även om förändringen inte innebär att man tycker *annorlunda* än vad man gjort tidigare. Med andra ord kan utformningen på frågorna ha varit avgörande för de svar jag fått då jag upplever att informanterna tolkat termen förändring som något som innebär att man ändrat sig i relation till tidigare åsikter.

Att förändra sina attityder inom en utbildning kan dock vara svårt, om inte omöjligt enligt viss forskning. Attitydbegreppet innehåller flera komponenter och frågan är om man kan förändra en aspekt utan att det får konsekvenser för de andra. Förändrade tankar borde rimligtvis leda till förändrade känslor och därmed även ett annorlunda handlande, men jag tror att det kan vara beroende av hur stor förändringen är. Som informanterna vittnar om i undersökningen handlar deras förändring främst om en förstärkning av tidigare åsikter vilket därmed inte får

samma utslag för handlingskomponenten som det eventuellt borde fått om attityder ändrats radikalt.

Resultatet av undersökningen hade möjligtvis kunnat vara annorlunda om någon av informanterna till en början haft väldigt negativa attityder gentemot exempelvis invandrare, men ingen av de informanter som ingår i min undersökning uppger detta. Frågan är ju dock om det är möjligt att hitta en person med värderingar som går stick i stäv med vad som premieras i utbildningen, så som informanterna själva framhåller och som framgår av forskning där Helkama m.fl. (2000) menar att man söker sig till miljöer som överensstämmer med ens egna värderingar. Resultatet kan ses som föga förvånande då det handlar om ett yrkesval och troligtvis något de flesta kommer att ha som arbete större delen av sina liv.

Av forskningen som ligger till grund för uppsatsen framkommer att mycket kritik riktats mot lärarutbildningen med avseende på att studenterna saknar kompetens att undervisa en heterogen elevgrupp vid utbildningens slut. Det mångkulturella samhället är idag ett faktum och flera forskare (Lahdenperä, Bredänge, Lange och Hedlund m.fl.) menar att en interkulturell eller kulturkontrastiv kompetens är ett måste för blivande lärare. Då svenska som andraspråk riktar sig till den elevgrupp som kan sägas avvika från skolans norm är det extra viktigt att blivande lärare får möjlighet att reflektera över sina åsikter och på så vis uppmärksamma de attityder som kan få negativa konsekvenser för eleverna. Då min undersökning är kvalitativ och grundar sig på ett ganska litet antal informanter går det inte att dra några vidare slutsatser eller generaliseringar av resultatet men med tanke på den överensstämmelse som informanterna uppvisar i sina svar skulle en viss attitydförändringstendens kunna urskiljas för studenter i *svenska som andraspråk för blivande lärare I* (LSI110). Med andra ord har kursen i viss mån lyckats med ett av sina mål såtillvida att informanterna upplever att deras och andras värderingar har blivit synliggjorda och diskuterade. Trots att undersökningen inte är kvantitativ vittnar de informanter som ingått i studien om att de fått tillfälle och möjlighet att reflektera och bli uppmärksammade på sina egna attityder, vilket kan tolkas som att de flesta studenter, som läst samma kurs som informanterna, troligtvis även de har någorlunda samma upplevelse.

Som tidigare konstaterat kan det vara så att studenter med positiva attityder gentemot invandrare, andraspråkstalare eller generellt människor och elever med utländsk bakgrund, är de som söker sig till svenska som andraspråk och att deras attityder därmed inte nämnvärt förändras utan istället förstärks under studierna. Frågan som uppkommer

är vilka attityder de lärarstudenter som inte studerar svenska som andraspråk har med sig i utbildningen och senare i sitt verksamma yrkesliv. Måhända skulle studier i svenska som andraspråk för alla blivande lärare vara av vikt för att inte missgynna de elever med annan språklig och kulturell bakgrund än svensk som är fallet i dagens lärarutbildning enligt forskare, såsom Hyltenstam och Lindberg (2004).

Kompetensen bland lärare i svenska som andraspråk är långt ifrån fullständig som jag visat i uppsatsen. Det går bara att spekulera i vad det får för konsekvenser för elever med utbildade lärare i ämnet. Har lärarna den kulturkontrastiva kompetens de behöver för undervisningen, och som lärarutbildningen i stort sägs sakna, utan studier i svenska som andraspråk? Å ena sidan visar min undersökning att informanternas attityder främst stärks, vilket innebär att lärarna som undervisar i svenska som andraspråk utan kompetens måhända även de har positiva attityder gentemot eleverna de undervisar. Å andra sidan kännetecknas den kulturkontrastiva kompetensen av ett uppmärksammande och ifrågasättande av sina egna och andras attityder, vilket lärarna med bristande kompetens inte nödvändigtvis upplevt under sin utbildning.

Som vidare forskning hade varit intressant att undersöka de *faktiska* värderingar och attityder som svenska som andraspråks- eller lärarstudenter har och se om de förändras under studietiden, inte bara själva upplevelsen av förändring. Den sortens undersökning hade varit svår att genomföra med den tidsram uppsatsen har till sitt förfogande. Eftersom verksamma utbildade lärare idag diskuteras flitigt hade det även varit intressant att undersöka verksamma lärares attityder för att se om det skiljer sig åt mellan utbildade och utbildade lärare.

Förhoppningsvis visar den här undersökningen att informanterna som blivande lärare kommer att vara redo för den verklighet de senare ska möta i skolan i sin undervisning, och att de till viss del har studierna i svenska som andraspråk att tacka för detta.

Källförteckning

- Angelöw, Bosse & Thom Jonsson 1990. *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Augustsson, Gunnar 2005. *Socialpsykologins ansikten*. Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, Monica 2001. Listiga räven ur Cummins perspektiv. I: Naclér, Kerstin (red.) *Symposium 2000 – ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma förlag, s. 200 – 207.
- Bredänge, Gunlög 1996. Teacher Education in Sweden: An Intercultural Perspective. I: Craft, Maurice (red.) *Teacher Education in Plural Societies – An international Review*. London: Falmer Press, s. 116 – 129.
- Cummins, Jim 2001. Andraspråksundervisning för skolframgång – en modell för utveckling av skolans språkpolicy. I: Naclér, Kerstin (red.) *Symposium 2000 – ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma förlag, s. 86 – 107.
- Daun, Åke 2005. *En stuga på sjätte våningen – Svensk mentalitet i en mångkulturell värld*. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Economou, Catarina 2007. *Gymnasieämnet svenska som andraspråk – behövs det?* Malmö: Malmö högskola, Lärarutbildningen.
- Einarsson, Jan 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 2000. *Socialpsykologi – en introduktion*. Malmö: Liber.
- Holmberg, Olle 2008. *En berättelse om lärarutbildningen i Malmö*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö Högskola.
- Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg 2004. ”Förhastade slutsatser om flerspråkiga elevers svenskundervisning”, *Lisetten* 2/2004 s. 12 – 15.
- Kvale, Steinar 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Danmark: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, Pirjo 2004. Goda interkulturella miljöer för elevers språk- och kunskapsutveckling. I: Olofsson, Mikael (red.) *Symposium 2003 – Arena för andraspråk*. Stockholm: HLS, s. 27 – 41.
- Lahdenperä, Pirjo 2008. *Interkulturellt ledarskap – förändring i mångfald*. Lund: Studentlitteratur.
- Lange, Anders & Ebba Hedlund 1998. *Lärare och den mångkulturella skolan – utsatthet för hot och våld samt attityder till ”mångkulturalitet” bland grundskole- och gymnasielärare*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning (CEIFO).

- LSI110 = Kursplan för Svenska som andraspråk för blivande lärare I.
<http://www.ufl.gu.se/utbildning/lararprogrammet/inriktningar/lsi/>.
Hämtad 2009-05-11.
- Myndigheten för skolutveckling 2004. *Kartläggning av svenska som andraspråk*. Dnr 2003:757.
- Nashmil, Aram & Carina Bildt 2004. *Osynliga framtidsdrömmar? Nyinvandrare ungdomars möte med den svenska skolan*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Rubenstein Reich, Lena & Ingegerd Tallberg Broman 2000. *Den svenska skolan i det mångkulturella samhället – Konsekvenser för lärarutbildningen*. (Rapporter om utbildning 6/2000) Malmö: Lärarhögskolan.
- Skolverket 2003. *Flera språk – fler möjligheter. Utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen*. Stockholm: Statens skolverk. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1112>.
Hämtad 2009-05-19.
- Skolverket 2005a. *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU - 03). Huvudrapport- svenska/svenska som andraspråk, engelska, matematik och undersökningen i årskurs 5*. (Rapport 251) Stockholm: Skolverket.
- Skolverket 2005b. *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU - 03). Svenska och svenska som andraspråk: årskurs 9*. (Rapport 251) Stockholm: Skolverket.
- Trost, Jan 2005. *Kvalitativa intervjuer*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Åberg, Magnus 2008. *Lärardrömmar: Om makt, mångfald och konstruktioner av lärarsubjekt*. Göteborg: Mara, Göteborgs Universitet.

Muntliga källor

- Informant A. Intervju: 2009 - 03 - 17
Informant B. Intervju: 2009 - 03 - 10
Informant C. Intervju: 2009 - 03 - 16
Informant D. Intervju: 2009 - 03 - 13
Informant E. Intervju: 2009 - 03 - 13
Informant F. Intervju: 2009 - 03 - 16

Bilaga 1 – Intervjuguide

Inledning/bakgrund

Hur länge har du studerat på lärarprogrammet?

Inom vilka ämnen har du tänkt bli lärare och på vilken nivå?

Hur kommer det sig att du valt dessa ämnen och åldersgruppen?

Har du studerat tidigare (utöver lärarprogrammet)?

Hur många poäng svenska som andraspråk har du läst?

Allmänt om studierna

Anser du att du har mer kunskaper nu än när du började studera (svenska som andraspråk)?

Vilka kunskaper har utvecklats? / Hur kommer det sig tror du att du känner att du inte lärt dig något?

Känner du att det beror på utbildningen eller har det varit annat som gett dig ökade kunskaper?

Vad tycker du om (utbildningen (i svenska som andraspråk) med avseende på)...

kursernas innehåll?

studiekamraterna?

lärarna?

vfu:n?

Vad skulle du velat läsa mer av/om under studietiden (i svenska som andraspråk)?

Har studierna (i svenska som andraspråk) förändrat dig som blivande lärare och/eller som person?

Upplever du detta som positivt eller negativt?

Attityder som *en tanke- eller kunskapskomponent*

Upplever du att du förändrat ditt sätt att tänka/förändrat dina attityder under studietiden (i svenska som andraspråk)?

Är det något särskilt du förändrat din syn på / På vilket sätt?

Vad tror du förändringen beror på?

(Finns det något inom studierna som skulle kunna vara orsak till en attitydförändring?)

Är det viktigt att prata om och synliggöra attityder inom utbildningen i svenska som andraspråk?

Hur kommer det sig att du tycker det?

Attityder som en *känslokomponent*

Upplever du att dina känslor förändrats sen studietiden (i svenska som andraspråk)?

Gentemot vad?

(ämnet/andraspråkstalare/samhället/skolan/utbildningssystemet /andra människor)

På vilket sätt har känslorna förändrats?

(Rationellt/ känslomässigt?)

Attityder som en *handlingskomponent*

Har du förändrat ditt sätt att handla eller bete dig under studietiden (i svenska som andraspråk)?

På vilket sätt har det förändrats? (gentemot andra människor, politiskt, argumenterande osv..)

Vad tror du förändringen beror på?

Något du vill tillägga eller fråga?

Tack för din medverkan.